Giới thiệu Máy học (Machine Learning - ML)

Thiện Lê

UIUC

Sơ lược

Sơ lược

Trí tuệ nhân tạo (Artificial Inteligence - AI)

John McCarthy (1955)

... making a machine behave in ways that would be called intelligent if a human were so behaving ...

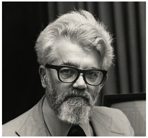

Marvin Minsky (1968)

... making machines do things that would require intelligence if done by men ...

Trí tuệ nhân tạo (Artificial Inteligence - AI)

- *Thuật toán* truyền tải trí thông minh của con người cho máy tính

Ví dụ truyền tải trí thông minh

Bài toán

Viết thuật toán dự đoán email có phải spam hay không (spam filtering)

Giải đơn giản bài toán spam filtering

Nhận xét

- Spam email thường chứa những từ ‘quảng cáo’, ‘nhanh tay’, ‘miễn phí’, v.v.
- Spam email thường chứa link độc hại

Giải đơn giản bài toán spam filtering

Nhận xét

- Spam email thường chứa những từ ‘quảng cáo’, ‘nhanh tay’, ‘miễn phí’, v.v.
- Spam email thường chứa link độc hại

Ví dụ thuật toán đơn giản

nếu nội dung chứa ‘quảng cáo’ hay ‘nhanh tay’ hay ‘miễn phí’
    thì dự đoán ‘spam!’
còn không:
    nếu nội dung có chứa link độc hại, *thì* dự đoán ‘spam!’
    còn không, dự đoán ‘không spam’

Thuật toán rule-based

- Bắt đầu từ những nhận xét căn bản (rule)
- Xét mọi trường hợp, dùng *câu lệnh* if-else

Nhận xét thuật toán rule-based

- Dễ viết, chỉ phụ thuộc vào rule
- ...

- Cần rule cụ thể
- Có thể phải xét rất nhiều trường hợp
- ....

Tóm tắt

- Dễ làm, nhưng khó để làm tốt!
- Cách nào đỡ "cực" hơn? Thuật toán tự tìm rule?

Sơ lược

Liên quan tới bài toán AI

- *Bài toán ML* $\subset$ *bài toán AI*
- Truyền tải trí thông về *dữ liệu* (data)
- *Thuật toán ML* cố gắng giải quyết *bài toán ML*

Định nghĩa vắn tắt ML

Định nghĩa vắn tắt I

Bài toán ML là bài toán tìm hàm số giải thích dữ liệu (data)

Định nghĩa vắn tắt ML

Định nghĩa vắn tắt I

Bài toán ML là bài toán tìm hàm số giải thích dữ liệu (data)

1. Tìm ở đâu?
2. Giải thích dữ liệu như thế nào?

Định nghĩa vắn tắt ML

Định nghĩa vắn tắt I

Bài toán ML là bài toán tìm hàm số giải thích dữ liệu (data)

1. Tìm ở đâu?
2. Giải thích dữ liệu như thế nào?

Tìm ở đâu? – Gia đình hàm (function family)

- *Hàm số (function)*
  - f : miền xác định (domain) $\rightarrow$ miền giá trị (range)
  - f : biến $\mapsto$ giá trị của biến
- *Gia đình hàm*: tập hợp nhiều hàm số có cùng tính chất

Ví dụ về hàm số

Ví dụ hàm số, gia đình hàm

- bình phương : $\mathbb{R} \to \mathbb{R} : x \mapsto x^2$

Ví dụ về hàm số

Ví dụ hàm số, gia đình hàm

- bình phương : $\mathbb{R} \to \mathbb{R} : x \mapsto x^2$
- phân loại email : $\{\text{email}\} \to \{\text{'spam'}, \text{'không spam'}\}$

Ví dụ về hàm số

Ví dụ hàm số, gia đình hàm

- bình phương : $\mathbb{R} \to \mathbb{R} : x \mapsto x^2$
- phân loại email : $\{\text{email}\} \to \{\text{'spam'}, \text{'không spam'}\}$
- gia đình hàm tuyến tính (linear) $\{f : x \mapsto ax + b | a, b \in \mathbb{R}\}$

Ví dụ ML

Ví dụ bài toán ML khái quát cho spam filtering

- *Cho:* gia đình hàm
  $\mathcal{H} = \{f : \{\text{email}\} \rightarrow \{\text{‘spam’}, \text{‘không spam’}\}\}$
- *Dữ liệu:* tập hợp nhiều email nhận được trong năm vừa rồi
- *Bài toán ML:* tìm hàm số $f^* \in \mathcal{H}$ giải thích tốt dữ liệu có được

Ví dụ ML

Ví dụ bài toán ML khái quát cho spam filtering

- *Cho:* gia đình hàm
  $\mathcal{H} = \{f : \{\text{email}\} \to \{\text{‘spam'}, \text{‘không spam'}\}\}$
- *Dữ liệu:* tập hợp nhiều email nhận được trong năm vừa rồi
- *Bài toán ML:* tìm hàm số $f^* \in \mathcal{H}$ giải thích tốt dữ liệu có được

Ứng dụng ML cho spam filtering

- Tìm f^* bằng cách giải bài toán ML
- Khi có email x mới, phân loại theo $f^*(x)$

Định nghĩa vắn tắt ML

Định nghĩa vắn tắt I

Bài toán ML là bài toán tìm hàm số giải thích dữ liệu (data)

1. Tìm ở đâu?
2. Giải thích dữ liệu như thế nào?

Định nghĩa vắn tắt ML

Định nghĩa vắn tắt I

Bài toán ML là bài toán tìm hàm số giải thích dữ liệu (data)

1. Tìm ở đâu?
2. Giải thích dữ liệu như thế nào?

Giải thích dữ liệu thế nào là tốt (trong bài toán spam filtering)?

- Thông tin di chuyển như thế nào trong bài toán ML?
  - *Thông tin hiện tại*: dữ liệu hiện tại đang có
  - *Thông tin mới*: thông tin về dữ liệu chưa quan sát
  - *Mục đích sau cùng*: thông tin về dữ liệu tương lai đúng càng nhiều càng tốt

Giải thích dữ liệu thế nào là tốt (trong bài toán spam filtering)?

- Thông tin di chuyển như thế nào trong bài toán ML?
  - *Thông tin hiện tại*: dữ liệu hiện tại đang có
  - *Thông tin mới*: thông tin về dữ liệu chưa quan sát
  - *Mục đích sau cùng*: thông tin về dữ liệu tương lai đúng càng nhiều càng tốt
- Thiết kế hàm mất mát (loss) $L : \mathcal{H} \to \mathbb{R}$
  - $\forall f \in \mathcal{H}, L(f)$ đánh giá xem hàm f có đạt được *mục đích sau cùng* hay không.
  - Thường $L(f)$ càng nhỏ thì f càng làm tốt nhiệm vụ

Tối ưu hoá (optimization)

Ví dụ bài toán optimization

Cho: hàm số $f : x \mapsto x^2 - 4x + 4$
Tìm: $x^* \in \mathbb{R}$ sao cho giá trị của $f(x^*)$ nhỏ nhất

Tối ưu hoá (optimization)

Ví dụ bài toán optimization

Cho: hàm số $f : x \mapsto x^2 - 4x + 4$
Tìm: $x^* \in \mathbb{R}$ sao cho giá trị của $f(x^*)$ nhỏ nhất

Bài toán optimization khái quát

Cho: tập hợp A, hàm số $f : A \to \mathbb{R}$
Tìm: $x^* \in A$ sao cho giá trị của $f(x^*)$ nhỏ nhất

Tối ưu hoá (optimization)

Ví dụ bài toán optimization

Cho: hàm số $f : x \mapsto x^2 - 4x + 4$
Tìm: $x^* \in \mathbb{R}$ sao cho giá trị của $f(x^*)$ nhỏ nhất

Bài toán optimization khái quát

Cho: tập hợp A, hàm số $f : A \to \mathbb{R}$
Tìm: $x^* \in A$ sao cho giá trị của $f(x^*)$ nhỏ nhất

Bài toán ML khái quát

Cho: gia đình hàm $\mathcal{H}$, hàm mất mát (loss) $L : \mathcal{H} \to \mathbb{R}$
Tìm: hàm số $f^* \in \mathcal{H}$ sao cho giá trị của $L(f^*)$ nhỏ nhất

ML $\subset$ Optimization

Định nghĩa vắn tắt II

Bài toán ML là bài toán tìm hàm số giải thích dữ liệu trong một gia đình hàm nào đó bằng optimization.

Sơ lược

Bài toán nhỏ

- Hoàn cảnh
  - Cho biến x, y
  - Cho biết hàm số f liên hệ x với y có bậc $= 1$
- Dữ liệu
  - Nếu $x = 1$ thì $y = 1$
  - Nếu $x = 2$ thì $y = 5$
- Tìm f

Bài toán lớn hơn

- Hoàn cảnh
  - Cho biến x, y
  - Cho biết tồn tại hàm f bậc 1 sao cho $f(x)$ 'gần' với y
- Dữ liệu
  - Nếu $x = 1$ thì $y = 1$
  - Nếu $x = 2$ thì $y = 5$
  - Nếu $x = 3$ thì $y = 6$
- Tìm f

Bài toán 1 chiều

- Dữ liệu
  - $(x_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$
  - $(y_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$

Bài toán 1 chiều

- Dữ liệu
  - $(x_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$
  - $(y_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$
- Cho
  - $\mathcal{H} := \{f : x \mapsto ax + b | a, b \in \mathbb{R}\}$
  - $L(f) := \sum_{i=1}^n (f(x_i) - y_i)^2$

Bài toán 1 chiều

- Dữ liệu
  - $(x_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$
  - $(y_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$
- Cho
  - $\mathcal{H} := \{f : x \mapsto ax + b | a, b \in \mathbb{R}\}$
  - $L(f) := \sum_{i=1}^n (f(x_i) - y_i)^2$
- Tìm
  - $f^* \in \mathcal{H}$ sao cho $L(f^*)$ nhỏ nhất

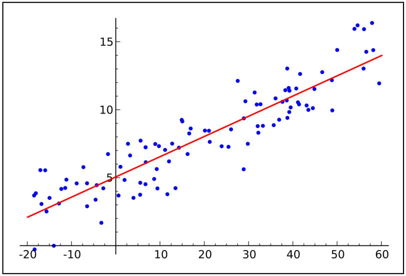

Bài toán d-chiều

- Dữ liệu
  - $(\boldsymbol{x}_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}^d$
  - $(y_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}$
- Cho
  - $\mathcal{H} \subseteq \{f : \boldsymbol{x} \mapsto \langle \boldsymbol{a}, \boldsymbol{x} \rangle + b | \boldsymbol{a} \in \mathbb{R}^d, b \in \mathbb{R}\}$
  - $L(f) = \sum_{i=1}^n (f(x_i) - y_i)^2$
- Tìm
  - $f^* \in \mathcal{H}$ sao cho $L(f^*)$ nhỏ nhất
    (hoặc $\boldsymbol{a} \in \mathbb{R}^d, b \in \mathbb{R}$ sao cho $L(\boldsymbol{x} \mapsto \langle \boldsymbol{a}, \boldsymbol{x} \rangle + b)$ nhỏ nhất)

Giải

- Bài toán optimization này có *nghiệm giải tích hoàn toàn* (analytical solution), muốn biết kết quả chỉ cần bỏ dữ liệu vào *công thức chuẩn* (normal equation)

Giải

- Bài toán optimization này có *nghiệm giải tích hoàn toàn* (analytical solution), muốn biết kết quả chỉ cần bỏ dữ liệu vào *công thức chuẩn* (normal equation)
- *Nhận xét 1:* không phải bài toán ML nào cũng phức tạp

Giải

- Bài toán optimization này có *nghiệm giải tích hoàn toàn* (analytical solution), muốn biết kết quả chỉ cần bỏ dữ liệu vào *công thức chuẩn* (normal equation)
- *Nhận xét 1:* không phải bài toán ML nào cũng phức tạp
- *Nhận xét 2:* $\mathcal{H}$ đơn giản. L là hàm liên tục, khả vi (theo tham số của $\mathcal{H}$)

Giải

- Bài toán optimization này có *nghiệm giải tích hoàn toàn* (analytical solution), muốn biết kết quả chỉ cần bỏ dữ liệu vào *công thức chuẩn* (normal equation)
- *Nhận xét 1:* không phải bài toán ML nào cũng phức tạp
- *Nhận xét 2:* $\mathcal{H}$ đơn giản. L là hàm liên tục, khả vi (theo tham số của $\mathcal{H}$)
- Trong thực tế, ít xài *công thức chuẩn* vì nó không *ổn định số học (numerically stable)*

Học có giám sát (Supervised Learning)

- Linear regression là một ví dụ về học có giám sát
- Dữ liệu được cung cấp có "mác", hàm số đầu ra đoán mác cho dữ liệu tương lai / chưa nhìn thấy

Hồi quy (Regression) vs. Phân loại (classification)

- *Linear regression* là một ví dụ về bài toán hồi quy
  - Tóm tắt thông tin của dữ liệu cũ để làm thông tin dữ liệu mới
- *Spam filtering* là một ví dụ về bài toán phân loại
  - Dữ liệu cũ được chia thành 2 hay nhiều loại, tìm cách đoán xem dữ liệu mới thuộc loại nào

Sơ lược

Minh hoạ

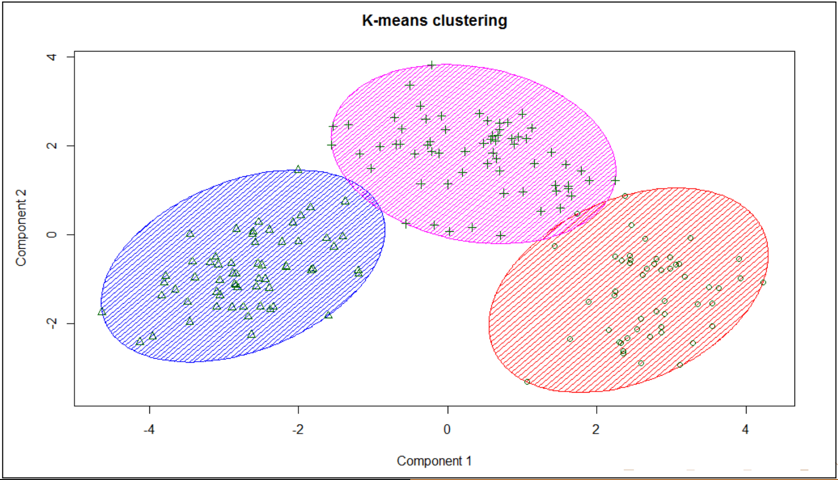

Bài toán

- Dữ liệu
  - $X = (x_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}^d$
  - *Không có mác!*

Bài toán

- Dữ liệu
  - $X = (x_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}^d$
  - *Không có mác!*
- Cho
  - $\mathcal{H} \subseteq \{f : X \mapsto \{1, 2, \ldots, k\}\}$ tập hợp các hàm gán điểm trong $x \in X$ vào cluster $S_{f(x)}$
  - $L(f) = \sum_{i=1}^k |S_i| \text{Var}[S_i]$
    - $\text{Var}[S_i]$ đo phương sai của các điểm x có $f(x) = i$

Bài toán

- Dữ liệu
  - $X = (x_i)_{i=1}^n \in \mathbb{R}^d$
  - *Không có mác!*
- Cho
  - $\mathcal{H} \subseteq \{f : X \mapsto \{1, 2, \ldots, k\}\}$ tập hợp các hàm gán điểm trong $x \in X$ vào cluster $S_{f(x)}$
  - $L(f) = \sum_{i=1}^k |S_i| \text{Var}[S_i]$
    - $\text{Var}[S_i]$ đo phương sai của các điểm x có $f(x) = i$
- Tìm
  - $f^* \in \mathcal{H}$ sao cho $L(f^*)$ nhỏ nhất

Giải

- Không có nghiệm giải tích hoàn toàn. Dùng thuật toán dự đoán nghiệm (heuristics). Không có định lý về tính đúng sai.

Giải

- Không có nghiệm giải tích hoàn toàn. Dùng thuật toán dự đoán nghiệm (heuristics). Không có định lý về tính đúng sai.
- *Thuật toán EM (Expectation - Maximization)* (không trong scope)

Giải

- Không có nghiệm giải tích hoàn toàn. Dùng thuật toán dự đoán nghiệm (heuristics). Không có định lý về tính đúng sai.
- *Thuật toán EM (Expectation - Maximization)* (không trong scope)
- *Nhận xét 1:* Phần lớn bài toán ML đòi hỏi giải một bài optimization khó như kmeans, cần dùng những thuật toán *numerical methods* phức tạp, khó kiểm soát hơn.

Giải

- Không có nghiệm giải tích hoàn toàn. Dùng thuật toán dự đoán nghiệm (heuristics). Không có định lý về tính đúng sai.
- *Thuật toán EM (Expectation - Maximization)* (không trong scope)
- *Nhận xét 1:* Phần lớn bài toán ML đòi hỏi giải một bài optimization khó như kmeans, cần dùng những thuật toán *numerical methods* phức tạp, khó kiểm soát hơn.
- *Nhận xét 2:* Lựa chọn $\mathcal{H}$ và L cân bằng giữa độ khó của bài toán và ý nghĩa của bài toán.

Học không giám sát

- *K-means* là ví dụ cho học không giám sát
  - Không có khái niệm dữ kiệu mới, cũ; chỉ đi tìm thông tin trong dữ liệu đang có
  - Dữ liệu đang có không được gán 'mác'

Sơ lược

Bài toán lớn hơn

- Hoàn cảnh
  - Cho biến x, y
  - Cho biết tồn tại hàm f bậc 1 sao cho $f(x)$ 'gần' với y
- Dữ liệu
  - Nếu $x = 1$ thì $y = 1$
  - Nếu $x = 2$ thì $y = 5$
  - Nếu $x = 3$ thì $y = 6$
- Tìm f

Gia đình hàm trong hồi quy tuyến tính

- $f(x) \neq y$

Gia đình hàm trong hồi quy tuyến tính

- $f(x) \neq y$
- $f(x) \approx y$

Gia đình hàm trong hồi quy tuyến tính

- $f(x) \neq y$
- $f(x) \approx y$
- $f(x) = ax + b + \epsilon$, trong đó $a, b \in \mathbb{R}$ còn ϵ là sai số ngẫu nhiên

Mô hình thống kê (Statistical model)

- ϵ trong $f(x) = ax + b + \epsilon$ là 1 biến ngẫu nhiên

Mô hình thống kê (Statistical model)

- ϵ trong $f(x) = ax + b + \epsilon$ là 1 biến ngẫu nhiên
- f là 1 hàm số ngẫu nhiên

Mô hình thống kê (Statistical model)

- ϵ trong $f(x) = ax + b + \epsilon$ là 1 biến ngẫu nhiên
- f là 1 hàm số ngẫu nhiên
- $\mathcal{H} = \{x \to ax + b + \epsilon | a, b \in \mathbb{R}\}$ là 1 mô hình thống kê

Tại sao cần biến ngẫu nhiên

- Mô hình mẫu của dữ liệu
- Lý thuyết ngoại suy, nội suy
- Mục đích của máy học

Mô hình mẫu

- Bài toán ML = optimization + thống kê
- Dùng xác suất thống kê dựng mô hình mẫu cho dữ liệu

Định nghĩa vắn tắt III

Bài toán ML là bài toán tìm tham số của mô hình thống kê giải thích dữ liệu (data)

Ước lượng tham số (Parameter Fitting)

Định nghĩa vắn tắt III

Bài toán ML là bài toán tìm tham số của mô hình thống kê giải thích dữ liệu (data)

- Tìm tham số như thế nào?

Ước lượng (Estimator)

- Hoàn cảnh
  - Cho biết $y = ax + b + \epsilon$ với tham số a, b nào đó, ϵ là biến ngẫu nhiên
- Dữ liệu
  - Nếu $x = 1$ thì $y = 1$
  - Nếu $x = 2$ thì $y = 5$
  - Nếu $x = 3$ thì $y = 6$
- Tìm f (hoặc tìm a, b)
  - Dùng dữ liệu hữu hạn để đoán tham số $\hat{a}(\epsilon), \hat{b}(\epsilon)$

Ước lượng

Ước lượng của một tham số là một cách dựa vào dữ liệu để đoán tham số.

Ước lượng không chệch (unbiased estimator)

- Cho tham số a, ước lượng $\hat{a}$ phụ thuộc vào dữ liệu
- Chệch (bias) $:= E[\hat{a}] - a$

Ước lượng không chệch (unbiased estimator)

- Cho tham số a, ước lượng $\hat{a}$ phụ thuộc vào dữ liệu
- Chệch (bias) $:= E[\hat{a}] - a$
- Ước lượng không chệch $\iff$ bias $= 0$

Ước lượng hiệu quả (Efficient estimator)

- Phương sai của ước lượng $Var[\hat{a}] = E[(E[\hat{a}] - \hat{a})^2]$

Ước lượng hiệu quả (Efficient estimator)

- Phương sai của ước lượng $Var[\hat{a}] = E[(E[\hat{a}] - \hat{a})^2]$
- Mean squared error (MSE) $:= E[(a - \hat{a})^2]$

Ước lượng hiệu quả (Efficient estimator)

- Phương sai của ước lượng $Var[\hat{a}] = E[(E[\hat{a}] - \hat{a})^2]$
- Mean squared error (MSE) $:= E[(a - \hat{a})^2]$
- Ước lượng *không chệch* với phương sai nhỏ nhất $:=$ ước lượng hiệu quả

Cân bằng độ lệch - phương sai

- $MSE =$ phương sai $+ bias^2$

Cân bằng độ lệch - phương sai

- $MSE =$ phương sai $+ bias^2$
- Phương sai lớn biểu diễn overfit
- Chệch lớn biểu diễn underfit

Cân bằng độ lệch - phương sai

- $MSE =$ phương sai $+ bias^2$
- Phương sai lớn biểu diễn overfit
- Chệch lớn biểu diễn underfit
- Để tìm ước lượng tốt cần giảm cả 2.

Sơ lược

Q&A

Q&A

(Extra) Giải Kmeans chính xác khó thế nào